

С. ЧЕРКАСЕНКО:

Вигадливий бурсак

Комедійка для молоді в 2-х діях.

З часів Хмельниччини.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА »КНИГА«.

ДРУКАРНЯ »СВОБОДА«, УЖГОРОД.

1937

12820

С. ЧЕРКАСЕНКО:

Вигадливий бурсак

Комедійка для молоді в 2-х діях.
З часів Хмельниччини.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА »КНИГА«.

ДРУКАРНЯ »СВОБОДА«, УЖГОРОД.

1937

ДІЄВІ ОСОБИ:

Мати, титариха.
 Марко } її діти.
 Килинка }
 Янкель, орандар.
 Шмулик, його хлопець.
 Єрихонський, попович-бурсак.
 Дівчатка } з посполитих.
 Хлопчики }

ДІЯ ПЕРША.

В лісових зарослях над річкою. Рання весна: дерево й кущі яріуть на сонечку молодим листом.

На зеленім березі сидять у коло кілька дівчаток і в'яжуть у пучечки назбірані квіти. За ними, в глибині сцени, кілька хлопців вишукують біля самої води плискаті камінці й »перевозять бабу«, дзвінко рігочучи при всякій удачі.

ХЛОПЕЦЬ 1-й (підіймає камінця, розмахується й пускає його поверх води). Ану!... (Бистро й голосно лічить). Раз-два-три-чотири!... Пхе, тільки чотири бабі перевіз!...

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Незугарний! Ти глянь — ось я!... (Пускає свого камінця по воді). Раз-два... Пху!

ВСІ (разом). Одну! (Розкотисто сміються).

ХЛОПЕЦЬ 1-й (злорадо). Зугарний... кішці хвоста зав'язати!

ХЛОПЕЦЬ 2-й (сміється, нагинаючись за новим камінчиком).

А ти зав'яжеш?...

ХЛОПЕЦЬ 1-й. Та де ж мені: я ж незугарний. (Бавляться далі, вряди-годи вибухаючи веселим реготом. Мову перевімають дівчатка).

ДІВЧИНКА 1-ша. Може вже годі?

ДІВЧИНКА 2-га. Як годі? Та ж не стане й на плащаницю й на престіл у вівтарі

ДІВЧИНКА 3-тя. А на мою думку, й це лишнє... ні до чого... ВСІ (перестають в'язати й з подивуванням до неї): Як то ні до чого?... Як лишнє?

ДІВЧИНКА 3-тя. Авеж, що лишнє: як не відімкне Янкель церкви, то хто ж даступиться до тої плащаниці та до престолу!

ДІВЧИНКА 4-та. І я такої думки, що пусте попович Єрихонський затіяв і з оцими квітами й з отими співами в церкві. Буде, як торік: не відімкне жид церкви, то й знов паску не свячену істимемо. Добре, хоч за говіння зібрали пархатому заплатити й одговілися.

ДІВЧИНКА 3-тя. Еге ж... Учора, як тільки обнесли плащаницю та панотець Хома скінчив службу Божу, й люди почали розходитися, Янкель прийшов з ключами, замкнув церкву, нагукав на людей, наляяв і сказав, що, поки вони не зберуть йому ще десять дукатів, поти він церкви **не** відімкне.

ВСІ (разом). — Еге ж, золотих дукатів...

— І я чула...

— Чула й я, бодай він завісився!...

ДІВЧИНКА 2-га. А я не розумію, як це воно так, що наших людей багацько, а він один з жидівкою й жиденятами й над усіми верховодить і коверзує.

ДІВЧИНКА 4-та. Хіба ти не знаєш, що й він панський?

ДІВЧИНКА 2-га. То що, що панський?... А ми хіба не панські?

ДІВЧИНКА 3-тя. Ото ж і погано, що й ми панські, а не вільні: наказав пан жидові шкуру з наших людей дерти, а він дере дві: одну про пана, другу — про себе.

ДІВЧИНКА 4-та. Еге ж... А не дайся — біжить зараз до пана скаржитись, а пан — зараз гайдуків з канчуками та шаблями...

ВСІ. — Ой, ненечко!

— Ой, лишечко, яке страхіття!

(Хлопці, почувши дівчачі викрики, кидають «перевозити бабу», підходять до дівчат і собі слухають, про що ті розмовляють).

ДІВЧИНКА 4-та. Еге ж... Он у Яремківцях їхній жид поскаржився панові на двох людей, а пан звелів їх бити, поки перестають дихати, а тоді ще у льох запакувати.

ДІВЧИНКА 3-тя. А в нас хіба так не було?... Татко казали, що й на палі садовили.

ВСІ (з жахом). — Ой, ненечко!

— Ой, Боже ж мій!...

— Так знущаються з наших людей!

ХЛОПЕЦЬ 1-ий. Нехай знущаються: ось козаки прийдуть, вси їм покажуть!

ДІВЧИНКА 3-тя. Що ж вони їм зроблять?

ХЛОПЕЦЬ 1-ий. Татко казали, що виб'ють усіх панів і жидів.

ДІВЧИНКА 4-та. А де ж вони, ті козаки? Щось не чути про них.

ДІВЧИНКА 3-тя. Еге ж... Поки ті козаки прийдуть, то пани з жидами зовсім нас заїдуть.

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Не заїдять... Татко казали, що полковник Вовгур вже недалеко... Тільки казали нікому не кажіть і не балакайте про це, бо жид, як дізнається, то зараз панові поскаржиться...

ДІВЧИНКА 3-тя. А ти, бач, і не сказав...

(Сміх).

ХЛОПЕЦЬ 2-й (збентежено). Та я ж тільки вам... Ви нікому не той...

ДІВЧИНКА 1-ша. А що воно за той... за во... вов.,, вовкулака?

(Сміх).

ХЛОПЦІ (всі разом).

- Не вовкулака, — дурна!
- Вовгура, а не вовкулака...
- Козак такий...
- Полковник...

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Казали тато, що він був у Хмельницького, а тепер сам орудує, бо Хмельницький сидить у Білій Церкві й нічого не робить.

ДІВЧИНКА 1-ша. Коли в церкві, то ж, мабуть, Богу молиться, поки жид не вижене та не замкне церкву.

ХЛОПЕЦЬ 1-й (перекривляє). »Церкву, церкву«... Сказала... Місто таке під Києвом — Біла Церква зветься. Татко недавно були там і Хмельницького бачили... Війська-війська, казали, там козацького... Ляхи та жиди повтікали, а котрі зосталися, тих вибили...

ДІВЧИНКА 3-тя. Коли б дав Бог, щоб і до нас прийшли!...

ХЛОПЕЦЬ 2-й. До нас прийде Вовгур... Тільки не базікайте про це ні з ким...

ДІВЧИНКА 3-тя. Ба ні, скажу вдома: як би не сказати про це.

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Ну, от бач... я тільки вам...

ДІВЧИНКА 3-тя. Та ж я не жидові...

ДІВЧАТКА (всі разом). Авжеж... Своїм можна... Ніхто не знатиме...

ДІВЧИНКА 2-га. А нас вони не заріжуть?

ВСІ (з подивуванням). Хто?!

ДІВЧИНКА 2-га. А козаки?

(Сміх).

ВСІ. — Сказала теж!...

- Утяла!...
- Та ж вони на те ѿ козаки, щоб нас боронити, а не різати.

ДІВЧИНКА 2-га. А все ж... страшно...

ХЛОПЦІ (разом). — Сказала!

- А я ѿ трішечки не боюсь!
- І я... ані остілечки!...

ДІВЧИНКА 3-тя. (до хлопців). Та годі вам, хвальки!... Не бойтесь... І небоя вовки їдять.

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Бо таки не боюсь, а як виросту, то ѿ сам утічу на Запоріжжя...

ДІВЧИНКА 3-тя (глузливо). Ов?

ХЛОПЕЦЬ 2-й. От побачиш тоді!

ДІВЧИНКА 3-тя. Казав сліпий — побачимо.

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Чого ж сліпий?... Татко казали, що тепер

тільки ледачий не тікає... що й самі вони давно б уже втікли, якби ж не мати та не ми... діти...

ДІВЧИНКА 4-та. Годі вам, про це! Скажіть краще, чом це досі нашого поповича нема...

ГОЛОС ЄРИХОНСЬКОГО (за лаштунками). Єсм аз!... Лечу на крил... (Уриває на півслові, об щось спіктнувшись, вилітає на сцену, трохи не впавши). Свят, свят... (Бистро отяминувшись, біжить за куща). Соглядатай юкайнний!... (Держачи за вухо, виводить на сцену Шмулика). Она-грик! аспид! василиск! То ти підслухував тут?...

(Сміх).

ДІВЧИНКА 3-тя (до хлопця 2-го). Ага! розказав про батька!

Тепер жиденя про все своєму батькові розплеще!

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Хай каже, я не боюсь!

ЄРИХОНСЬКИЙ. Воїстину! і не треба боятися! Чи страха ради юденська й. говорити нічого не можна?

ШМУЛИК (трохи опритомнівши з переляку, крутить головою, висмикує з руки Єрихонського вухо, відбігає од нього на безпечну відстань і кричить). Як ти смієш мене за вухе хапати! як ти смієш? Я орандарський син, а ти хто? Хлоп, халамидник... Я буду тателе скаржитись: він велить гайдукам панським одчуhrati тебе канчуками!

ДІВЧИНКА. Ой, лишенко!

ЄРИХОНСЬКИЙ. Мовчи, порожденіє ехиднино, поки ребра не сокрушив!

ШМУЛИК (трے рукою вухо, до дітей). І про вас усе розкажу — і про козаке і про Вовгуре...

ЄРИХОНСЬКИЙ (наступає на нього погрозливо). То ти ще й гороїжишся?... Та я тобі дам ув одну ланиту, то в другу не...

ШМУЛИК (бундючно задерає голову й ступає йому назустріч). Ану вдар! ану вдар...

ЄРИХОНСЬКИЙ (дає йому поличника). Маєш!

ШМУЛИК (ухопившись за щоку). Г'евулт!... Тате! маме! вбивають!... (Тікає чим-дуж у праву руч і, лементуючи, зникає за лаштунками). Ой, убивають!... ой, убивають!...

(Хлопці регочуть).

ДІВЧАТКА (злякано). — Що ж тепер буде?

— Він же батькові поскаржиться...

— Тікаймо хутчій додому!...

ЄРИХОНСЬКИЙ (заспококоюючись). Дістав онагрик по ділом своїм, і нема вам чого тікати. Репетіціо ест матер студіорум, і ми мусимо її зробити, а тоді й додому. Треба ще коліко крат боголітно проспівати і канон, і тропар, і кондак, і експостиларій, чи хочете, щоб во храмі було не пініє наше сладкогласне, а душуроздирательне ревище онагриків?...

(Діти зглядаються, нічого не розумючи).

ХЛОПЕЦЬ 2-й. Чому ви, паничу, так говорите, що ми нічого

не второпаєм?

ЄРИХОНСЬКИЙ. О, санкта сімпліцітас!... Це ж наука! Яка ж би то була наука, коли б її всякий розумів!... Ставайте ж ви, ютроці, й ви, отроковиці, в коло й почнем... Але чому очеса моя не зрят любезних чад нашого достійного ктитора?

(Діти знов зглядаються й здвигають плечима).

ДІВЧИНКА 3-тя. Ми не розуміємо, про що ви питаете?

ЄРИХОНСЬКИЙ. Питаю, чому нема з вами найпрекраснішого альта Марка й найвелеліпнішого дишканта — дівиці Кілинки?

ВСІ (разом). Ми не знаємо.

— Та ось і вони!

(З правого боку виходять, захекавшись, Марко й Кілинка).

ЄРИХОНСЬКИЙ (до Марка). О, рабе лінивий!...

МАРКО. Не гнівайтесь, паничу, що ми спізнилися. Чекали, поки татко вернеться із маєтку від пана...

ЄРИХОНСЬКИЙ. Від пана?

КІЛИНКА. Еге ж... Ходили аж до пана прохати, щоб дозволив одчинити церкву, одправити службу Божу та посвятити паски...

ЄРИХОНСЬКИЙ. Бравіссімо!... Ну, і що ж ізрек пан?

МАРКО. Нічого.

ЄРИХОНСЬКИЙ. Як нічого?

КІЛИНКА. Еге ж, нічого, бо пан із панією втікли.

МАРКО. Еге ж, і всіх слуг забрав, 1 гайдуків...

ЄРИХОНСЬКИЙ. Як утікли? чого?

КІЛИНКА. Наші люди, що позоставалися в панськім дворі, казали таткові, що пан почув од когось, що в Яремківці ввійшов отаман Вовгур з своїм загоном...

МАРКО. Еге ж... так перелякався, що втік на Варшаву з усією челяддю.

ЄРИХОНСЬКИЙ. Бравіссімо!... Службу Божу правимо й співаємо!...

МАРКО. Постригайте... Татко вернулися та до жида. А він уже теж допіру дізнався від когось.. А може пан велів переказати... І теж почав збиратися, щоб уночі й угійти... Татко кажуть йому: А ключі ж од церкви як? А він: все одно, каже, — як не збереш з хлопів те, що я призначив, то я виїду й ключі з собою заберу.

(Рух обурення).

ДІВЧАТКА. — Проклятий жид!...

— Що ж тепер робити?

ХЛОПЦІ. — А відібрati насилком хіба не можна?...

— Не пустити й відібрati!

ДІВЧАТКА. — Хто відбере, як усі...

— Еге ж... як усі його бояться?...

— Авжеж, бояться...

ЄРИХОНСЬКИЙ (простягає велично руку). Тихо!... (До Марка). Ну, а отець твій що?

МАРКО. Та що ж... нічого... так і вернулися додому...

ЄРИХОНСЬКИЙ. Зіло прискорбно єсть... (Замислюється).

МАРКО. Зібралися там люди до них: хотять разом іти до панотця Хоми порадитись...

КИЛИНКА. Еге, як смеркнє: щоб жид не бачив.

ДІВЧАТКА. — Що ж, панотець Хома порадить?...

— Еге ж... він так само боїться жида, як і всі.

МАРКО. А я хіба знаю!

ДІВЧИНКА 3-тя (до замисленого Єрихонського). Ну, то жайже уже, паничу, — будемо розходитись, чи що?

ДІВЧИНКА 4-та. Авежж... Дарма тільки вчилися співати...

ЄРИХОНСЬКИЙ. Дарма?... Ні, так не буде: мусимо щось примудрувати.

ДІВЧИНКА 3-тя. Та що ми примудруємо?... Старі не примудрували, а то ми...

ЄРИХОНСЬКИЙ. В писанії сказано єсть: сокрив од старців і одкрив младенцям. Посему — сідайте всі й думайте!

(Діти якусь хвильку дивляться з подивуванням одне на одного, далі, сміючись, розсідаються де хто вподобав, кожде жартівливо прикладає пальця до чола й удає, що думає).

ДІВЧИНКА 3-тя. Ну, вже — думаємо.

ЄРИХОНСЬКИЙ (теж, приклавши палець до чола, великими кроками похожає перед ними, глибоко замислившись). Гарразд, гаразд... (Раптом зупиняється й до Марка): Янкель внощі тікає, яко тать?

МАРКО. Еге... Татко казали, що вночі, як уже всі спатимуть на селі.

ЄРИХОНСЬКИЙ. Ну, то він помилився: сю нощ людіє будуть не спати, а бодрствовати, яко древле апостоли. (Ходить знов, а по якійсь хвилі знову зупиняється). Не вісьте часом, чи не іміє хто з наших людей козацької одягdi, а до неї оружіє, шаблею іменуємо?

ДІВЧИНКА 4-та. Питаєте, чи не має хто козацького вбрання й шаблі?

ЄРИХОНСЬКИЙ. Воістину.

ДІВЧИНКА 4-та. У нашого дядька є й убрання й шабля: ще од діда зосталася.

ЄРИХОНСЬКИЙ (задоволено). Добре, пів діла зроблено. (Ходить і знову, замислившись; нарешті обличчя його прояснюється; він раптом зупиняється й вигукує): Еврика! єже єсть глаголемо: знайшов!... Знайшов і примудрував: ключі царствія, сиріч од церкви, ми в жида отимем!

ДІТИ (схоплюються). — Як? як?

— Як однімите?

— Розкажіть же й нам, паничу!

ЄРИХОНСЬКИЙ. (підіймає палець угору). Тайна сія велика

єсть!... Вам скажи преждевременно, а ви розплещете урбі ет юрбі. А тому — ми сіє обміркуємо докладно ще з Марком. Тепер ми ще зробимо репетицію, проспіваємо все, єже на потребу, а єгда скінчимо — розойдись, Ізраїль, по шатрам, сиріч по хатах своїх, і всім глагольте, благудо вість, да готові будуть до служби Божої й посвячення всякої сніди, сиріч пасок, поросят і трочого, єже во благовременнії. А єгда почне смеркати — да соберуться всі до Маркової хати, й він речет, що маєте творити. Розумієте?

ВСІ. — Розуміємо!...

ЕРИХОНСЬКИЙ. Ну, то ставайте колом і приступим до сладкогласного піснопіння! (Діти стають півколом). Тропар вначалі, сиріч »Христос вокресе«. (Дає тон). Ра-ра-ра!... (Підіймає руки до диригування).

ЗАВІСА.

ДІЯ ДРУГА.

В хаті у титаря. Мати сидить на лаві край вікна й заплітає Килинці коси.

МАТИ (кинувши оком на вікно). Смеркає... Вже невидно...

Треба, мабуть, засвітити каганця... Чи там є лій?

КИЛИНКА. Та вранці сьогодні ж наливали люю, а горіло не довго.

МАТИ (кінчає вплітати кісника, обвиває голівку дівчинці косами, як віночком, і закріпляє їх, потім, любовно оглянувши її, пригортає й цілує в щічку). Ну йди, кирпо — вже!... (Підводиться, йде до печі й засвічує каганця).

Де це Марко віється цілісінький день?

КИЛИНКА. Та я ж вам казала, мамусю... Щось там з паничем мудрють, щоб ключі від церкви в жида видурити.

МАТИ. Коли б не домудурувалися, поки батько візьме хворостину та почне мудрість тую бурсацьку виганяти з дурненької голови.

КИЛИНКА. Та де так!... Марко казав, що він з паничем призналися панотцеві й таткові, й вони тільки рукою махнули, й сказали: робіть, як знаєте, аби лихо тихо. Пан, кажуть, все одно втік, а жид і собі за ним збирається...

МАТИ. Та що ж вони там вимудрували?

КИЛИНКА. Не хотять нам сказати. Панич плеще язиком щось по-вченому й посміхається, а Марко й собі за ним, наче перекривляє...

(В сінях чути тупотняву).

МАТИ (дослухається). Це ж, мабуть, і він... Марко...

(Відчиняються двері й у хату ввалиє юрба дівчаток).

ДІВЧАТКА. — Добривечір, тіточко!

МАТИ. Добревечір, добревечір... (Оглядає їх). Куди це так вирядилися на ніч?

ДІВЧИНКА 3-тя (з подивуванням позирає то на Килинку, то на матір). Як — куди?... Та ж до церкви, чи що?... Казав панич зібратись у вас...

МАТИ. А він... панич той... вже одімкнув тую нещасливу церкву, чи як?

ДІВЧИНКА 3-тя (здвигає плечима). А я знаю!

ДІВЧИНКА 4-та. Та ж казав, що відбере в жида ключі...

ВСІ. — Авжеж, казав!

— І я чула!

— І я! і я!...

МАТИ. Чом же він досі не відібрав?

(Дівчатка ніяково перезираються. Із сіней чути тупотняву).

КИЛИНКА. Та ось, мабуть, і він!

(В хату вбігає Марко, за ним кілька хлопців).

МАТИ. Де ти вішся, гонивітре, що тебе й за хвоста не впіймаєш?

МАРКО (заклопотаний, до дівчат). Зібралися всі?

ДІВЧАТКА. Та бачиш же!

ДІВЧИНКА 3-тя. А де ж панич?

МАРКО (посміхнувшись). Прийде, як треба буде. Ми ще трохи почекаємо, а тоді я скажу, що треба робити.

МАТИ. Що ти там вигадуєш? що ти вигадуєш із своїм паничем? Ще в халепу якусь ускочиш через вас!...

МАРКО (сміється). Не вскочите, мамо, — жид же все одно сьогодні втіче за паном.

МАТИ. Розумний, — втіче... А як потім вернетесь?

МАРКО. Казали татко й панотець, що вже їм не вертатися — ні панові, ні йому, що вже кінчилося їхнє панство...

МАТИ. Ов?... А хто ж — тато твій за пана стане, чи як?

МАРКО (й інші сміються). Не знаю, мамо, — спитайте татка.

МАТИ. То-то, що не знаєш, розуме.

ДІВЧАТКА (почувши, що хтось увійшов у сіни). Панич, панич!...

— Панич прийшов!...

(Двері відчиняються і входить Шмулик).

— Ха-ха-ха! Ну, й панич!

— Оце так панич!

ШМУЛИК (зиркає на них вовком). Авжеж панич, а ви хлопські діти!...

ХЛОПЦІ. А про Вовгуру ти чув, паничу?

(Сміх).

МАТИ. Буде вам, діти!...

ШМУЛИК. Що Вовгуре! що Вовгуре!... Ось тате вам дастъ Вовгуре!...

ДІТИ. Ой-ой, як страшно!...

МАТИ. Буде вам, діти!

ХЛОПЦІ. — А чого ж він...

— Сам уже тікає, а ще свариться!...

МАТИ. Не слухай їх, Шмулику... (Підходить до нього й хоче його погладити по голові). Вони дурненькі, не раз...

ШМУЛИК (рвійно відхиляє свою пейсату голову й нагороджується на матір). Відчепись од мене, куди ти лізеш з руками!... Де титар?

МАТИ (вражена, відходить). Аг, яке запекле, враже жиденя!... Нема вдома титара.

ШМУЛИК. Казали тате, що ми скоро ідемо вже: як хоче мати ключі від церкви, то нехай несе гроші... десять дукатів.

МАТИ. Та де ж він візьме?...

МАРКО (подає матері знак, щоб мовчала). Що ви говорите, мамо!... Адже тато зібрали вже гроші...

ШМУЛИК (швидко). Зібрав уже?... Та чого ж він не не несе?...

МАРКО. Пішли до панотця Хоми, щоб іще раз перелічити з панотцем і про дещо порадитись...

ШМУЛИК. Що там радитись? Нема що радитись: хай принесе гроші й матиме ключі!...

МАРКО. Добре. Скажи батькові, що, як тільки вернуться, я перекажу їм, і вони принесуть.

ШМУЛИК. Та нехай не бариться, скажи, бо ми скоро відїжджаємо.

МАРКО. Добре, добре... Вони незабаром прийдуть, — я скажу.

ШМУЛИК. Десять дукатів золотих, скажи: на менше тате не згоден.

МАРКО. Добре, — вони знають...

(Шмулик бундючно оглядає дітей, не хапаючись, повертається й виходить).

МАТИ (до Марка). Які гроші?... Що ти вигадуєш, шибенчику? Я ж кажу, що без халепи не обійтися...

МАРКО (сміється). Обійтися, мамо, — побачите самі.

МАТИ. Та ж жидюга такий гвалт здійме, що його одурено, що з села доведеться тікати безвісти.

МАРКО. Не доведеться... Хіба ви не знаєте, що він сам тримтить за свою шкуру? Зібрався й тікати, та шкода десять дукатів. Отож, панич і дасть йому десять дукатів, а ключі візьме. (Сміється). Тільки ви, мамо, не втручайтесь, — ми самі все зробимо як слід.

МАТИ (обурено). Чи ви чули отаке? Ми... Хто ми?

МАРКО (показує на дітей). Ми всі... діти....

МАТИ. Та де ви такі розумні взялися? Старші люди нічого не вдіють, а то вони...

МАРКО. Бо старші такі вже залякані паном та жидом, що далі й нікуди...

МАТИ. Ось гляньте, які сміливі визискалися!... Це тому, що

кому скрутиться, а старшим змелеться: ви накоїте лиха,
а батьки в одвіті...

ДІВЧИНА 3-тя. Марко каже, що ми, а ми 'нічого й не знаємо. Нам тільки сказано зібратися, як смеркатиме, у вас, тіточко, а що й як — ми й сами не знаємо.

МАТИ. Я ж кажу, що півтора людського.

МАРКО (б'є об полі руками). Ну, дивіться!... Та кажу ж поочекати, то й побачите... (З вулиці чути посвист). О, чуєте? Це панич... Казав, як свисну, виходьте всі на вулицю. (Бере шапку). Ходімо!...

(Діти весело кидають хату, і біжать за Марком).

МАТИ. Ти не йди, Килинко.

КИЛИНКА (невдоволено). Та чого, мамо? Всі йдуть, а я...

МАТИ. Нехай ідуть, а ти в хаті будь! Хто іх зна, що там ті розбишаки вигадали, то й не треба тобі пхатися туди, щоб чого не сталося...

КИЛИНКА (пхикає). Всі пішли, а я вдома сиди: нічого не побачу й не почую...

МАТИ. І не треба.

КИЛИНКА. Еге, не треба... Попович мабуть щось цікаве примудрував... І Марко ж там, а я...

МАТИ. Мовчи!... А якже, чи не цікаве... А Маркові ось батько вуха намне, як вернеться...

КИЛИНКА. Еге, намне... Татко знають... І панотець знають,,, Якби щось погане, то не дозволили б...

МАТИ. Мовчи, кажу!

КИЛИНКА. Еге, мовчи... (Раптом міняє тон). Чом же ви, мамо, паски не готуєте до церкви святити?

МАТИ. До якої церкви?... Ти будеш їх святити, чи хто?

КИЛИНКА. Та ж казав Марко, що церкву одімкнуть, і панотець службу Божу правитимуть і паски посвятять.

МАТИ. А якже... Слухай ти їх: вони наговорять...

КИЛИНКА (підходить до вікна, стає на лаві навколошки й залирає в темінь ночі). Нічого не видко й не чути...

МАТИ (впоравшись коло печі, закриває піч заслонкою). Десь досі всі порозходились по хатах, то й не чути...

КИЛИНКА (наслухає). Ба ні... наче йде хтось...

МАТИ (підметає хату). Хто ж би там?... Батько, мабуть, вертається, або Марко...

КИЛИНКА. Ні, там не один хтось: чутєе, голомонять

МАТИ (наслухає). Марко, мабуть, з паничем....

(В сінях тупотнява, далі — двері відчиняються).

МАРКО (входить). Увіходьте, увіходьте, пане Янкелю!

МАТИ (злякано шепоче). Що?! Орандор?...

ОРАНДАР (входить і роззирається по хаті). Добривечір!...
А де ж титар?

МАРКО (не дає матері відповісти). Татко, мабуть, вийшли на хвильку... Я зараз покличу... (Вибігає з хати).

МАТИ (низенько вклонившись). Добривечір, пане орандарю.

Просю, сідайте в нас, будьте ласкаві... Чула, що від ізжаєте кудись?

ОРАНДАР (підходить до лави й сідає). Ну, та треба, господинько, виїхати на якийсь час: так неспокійно стало скрізь... Козаки оті... якісь вовгурівці.. Просто кінець світа!... Пан собі поїхав, нічого не сказав, навіть, так поспішав... А я ж чого сидітиму? В мене жінка, діти, хай вони всі будуть живі здорові!...

МАТИ. Звісно, як небезпека, то чого ж...

ОРАНДАР. Уй, господинько, та ще яка небезпека! Всюди б'ють і ріжуть польських панів та жидів... Само собою, треба виїхати, поки все втихомириться, бо кому, кажуть, скрутиться, а жидові змелеться...

МАТИ. Звісно, треба.

ОРАНДАР. Я вже зовсім зібрався, та ваш хлопець прибіг і каже: йдіть, пане орандарю, до нас та захопіть ключі від церкви: татко гроші вже зібрали...

МАТИ (злякано). Боже мій!...

ОРАНДАР (не помічаючи цього). Ну, що ж, думаю, коли гроші зібрано, то чому не піти за ними?... Дивує мене тільки, чому титар сам не прийшов до мене й не приніс... Чи він думає, що як козаки десь недалеко, то на орандаря можна й не зважати?

МАТИ (злякано). Що ви, Бог з вами, пане орандарю!... Я... я... не той...

ОРАНДАР (править своє). Козаки сьогодні прийдуть, а завтра підуть, а орандар і знову вернеться... (Міняє тон). Чом же це титар не йде?

МАРКО (вбігає). Зараз татко прийдуть: пішли до воріт подивитися, що воно за гамір чути, звідкілясь... Козаки, чи що ввійшли в село, кажуть...

ОРАНДАР (схопившись, як опечений). Що?! Ко...ко... козаки?... Які ко...ко...козаки?

МАРКО. Та вовгурівці, чи що.

ОРАНДАР (тремтить, як у пропасниці). Во...во...вовгурівці? Ну, то я піду вже, а то ж у мене вдома жінка, діти... (Хоче йти).

В цю хвилю знадвору чути крики: »Вовгура!... Полковник Вовгура!...«.

ХЛОПЦІ й ДІВЧАТКА (одна по одному вбігають в хату). — Вовгура сюди йде!

— Полковник Вовгура, тіточко!
(Розсипаються по хаті).

ОРАНДАР (переляканий на смерть, заметувшися по хаті). Уй! сю... сю... сюди йде?.., (Шукає, де б заховатися), Ой, заховайте мене, господинько!

МАТИ (теж перелякана, хапає з гаку, що в одвірках, сіряка). Пригніться, пане орандарю, отут за столом, а я накрию

vas сіряком. (Янкель стає рачки за столом, вона накидає на нього сіряка). Діти, заступіть пана, щоб не видко було, як хто ввійде!...

(Кількою дівчаток заступають жида).

ЄРИХОНСЬКИЙ (входить, побрязкуючи шаблею: він переодягнений козаком, з наліпленими страшеними вусами й бровами; переміняє голос і намагається говорити басом). Добривечір!... Тут живе титар?

МАТИ (виходить наперед і низенько вклоняється, не пізнавши поповича). Доброго здоров'я, пане полковнику!... Титаря нема, але він зараз прийде.

ЄРИХОНСЬКИЙ (розглянувшись по хаті, впіймав Маркового знака, що показав, де заховався жид). Ну, то я почекаю, бо треба про дещо розпитати його.

МАТИ. То просю покірно пана полковника сісти.

ЄРИХОНСЬКИЙ. Дякую, ласкова господинько... Я отут, на цьому дзигличку... (Розпихає дівчаток і сідає на орандаря).

(Мати з жахом відійшла набік).

ЄРИХОНСЬКИЙ. Хотів запитати в титаря, чи правда те, що нам приніс до Яремківців один з ваших посполитих, немов би ваш орандар... (Янкель, здрігнувшись під сіряком, хитнув бурсаком). Диви... що це? Наче дзиглик у вас розхитаний?...

МАТИ. Може б на лаві сіли, пане полковнику?... Просю ласково...

ЄРИХОНСЬКИЙ (вмощується вигідніш). Нічого, нічого, не турбуйтесь... Еге... чи правда, що ваш орандар не дає ключів одімкнути на цю велиcodну ніч церкву, щоб одправити службу Божу й посвятити паски, а вимагає за це в бідних людей аж десять золотих дукатів?

ДІТИ (всі разом): — правда, правда!

— Все правда, пане полковнику!

ЄРИХОНСЬКИЙ. Ага, так?... Ну, то я зараз пошлю козаків до нього...

ОРАНДАР (під сіряком, заворушившись). Уй!...

ЄРИХОНСЬКИЙ (хитнувшись, хапається за »дзиглика«). Що за лиха година?... (Схоплюється на ноги й раптово стягає сіряка). Що це таке?

ОРАНДАР (стає на ноги). Па...па...по.,,по.,,

ЄРИХОНСЬКИЙ (вдає здивованого). Жид?!... Ще може й орандар?!....

ОРАНДАР (увесь тремтить). Па...п.. пане по.,,по.,,полковнику... То... то..., то вам усе набріхано,,, Щоб я дітей своїх більш не побачив, коли я не давав ключі!... Навпаки, я сам приніс їх панові титареві... Ось вони... (Тремтячими руками виймає з кишені ключі й простягає їх Єрихонському). Візьміть їх, ясновельможний пана полковнику,

тільки не посилайте козаків... У мене там жінка, діти...
Вони помрутъ з переляку...

ЕРИХОНСЬКИЙ (бере ключі). Ну, гаразд... Цим разом хай буде так. (Віддає ключі Маркові). На, хлопче, віднеси їх зараз панотцеві: нехай звелить дзволити на діяння, поки люди не полягали спати. (Марко бере ключі й вибігає з хати). А ти, орандарю, йди, та гляди мені, щоб у друге мені цього не було! Чув?...

ОРАНДАР. Чув, ясновельможний пане, полковнику! (Нахиляється, хапає Ерихонського за полу й цілує). Спасиби вам, ясновельможний пане полковнику!... (Йде до дверей поволі, а далі прожогом вилітає в сіни й, не зачинивши дверей, — надвір).

(Вибухає страшений регіт. Діти сміються, аж за животи хапаються).

ЕРИХОНСЬКИЙ (коли регіт трохи втихає). А вас, пані титарихо, за те, що жида-орандаря ховали від заслуженої ним карі, звелю козакам запроторити до в'язниці, а далі побачимо...

МАТИ (злякано). Ой, Боже ж мій!... Та хіба я що? Мусіла ж. Ви ж, пане полковнику, з козаками сьогодні тут, а завтра пойдете, жидуга ж як вернеться з паном...

ЕРИХОНСЬКИЙ. Все одно, до в'язниці, щоб не ховали ворога!... (До дітей, що, втримуючи сміх, чекаючі дивляться на нього). А може не до в'язниці, а в темний льох краще?

ДІТИ (сміються). У льох, у льох краще, пане полковнику!

МАТИ (сплеснувши руками, з докором до дітей). Діти! Спаси й помилуй, Мати Божа...

ЕРИХОНСЬКИЙ (до дітей знов). А може за таку провину й цього мало?

ДІТИ (ляпають у долоні, весело). Мало, мало, пане полковнику!

МАТИ (склавши долоні, до образів). Сусе Христе! (Далі безпорадно юзирається по хаті). Боже ж мій, де ж це старий подівся?... Пане полковнику!...

КИЛИНКА (їй стає шкода неньки: вона підбігає до неї, сіпає за запаску й шепоче). Та то не полковник, мамунцю...

ЕРИХОНСЬКИЙ (до дітей, ледве здержуючись, щоб і собі не засміятися). Може звеліти, щоб козаки голову за таку провину зрубали?

ДІТИ (підскакують, весело плещаючи в долоні). Голову рубати, пане полковнику!

МАТИ (скрикує). Ой, лишенко! Пропала моя голівенька... (Нахиляються й, голосячи, обіймає Килинку). Бідная ж моя дитинонько... що тепер з вами бу...

КИЛИНКА (вголос). Та кажу ж вам, мамо, що то панич, а не Вовгур!

(Сміх).

МАТИ. Що? Панич?... Який панич?... (Оглядається по дітях і зупиняє погляд на Ерихонському, — пильно придивляється до нього).

КИЛИНКА. Наш панич-панотця Хоми... Це ж не справді... це ж жарти...

(Сміх).

МАТИ (ще непевно). Жарти?... (Нараз пізнавши в полковникові бурсака, вибухає гнівом). Що?! (Вдаривши об полі руками). То це я вам, паничу, на посміховсько здалася? То це ви, паничу, й мене, як жида в дурні пошили?... Гарно, гарно, нема що казати, а ще духовного отця синок... А, який прудивус, хоч кого в ляк ужене!...

ЕРИХОНСЬКИЙ (сміється). Воїстину. Але... (свариться пальцем) писаніє глаголить: да не зайдет сонце во гніві вашім. А ви, жено, гніваєтесь уже, и сонцю зашедшу й тьмі об'явшій світ...

МАТИ (слухала спочатку уважно, дали махнула з досадою рукою). Ат, верзете таке, що й не розбереш!

ЕРИХОНСЬКИЙ (підіймає палець угору). Наука!...

МАТИ (до дітей). А ви... гарні... гарних батьків діти. Це вони вас навчили на поглум старих людей брати?

ДІТИ (оточують її з усіх боків).

— Пробачте, тіточко...

— Даруйте, тіточко...

— Ми більш не будемо...

ДІВЧИНКА 3-тя. Не гнівайтесь, тіточко: ми не хотіли... Це якось само собою вийшло. Панич почали, а ми...

МАТИ (вже напівсердито). Та панич же панич... Бач, що вигадали, вражі хлопці! І мене, стару, одурили, як хотіли, й уклонитися »панові полковникові« призвели. Ще добре, що полі не цілуvala, як той жидюга!... (До панича). Зривайте вже свої вуси та брови, а то аж страшно дивитися! Та скиньте оту копицю, з голови й не стовбичте перед образами в хаті у шапці!...

ЕРИХОНСЬКИЙ (сміючись, зриває наліплений з прядива вуси, а з вовни брови, стягає з голови козацьку кучму й усе це кидає на лаву). Фініта ля комедія!... А признайтесь, паніматко, добре я перебрався?

МАТИ (вже зовсім заспокоївшись). Зроду-віку не пізнала б... Ну, й хитрі ж ви!... Сказано, бурсак... Навіть жида перемудрили. Він, сердешний, так і пішов, думаючи, що з самим Вовгурою говорив.

ЕРИХОНСЬКИЙ (сміється). Е, паніматко, ми нашою бурсою в Києві хіба таке ще витворяли!

МАТИ. Та бачу ж, бачу... А люди наші вам у ніжки вклоняються, що Великденъ справлять по-людському. Тільки бідний жид десь коні запрягає, щоб серед ночі тікати безвісти.

ЕРИХОНСЬКИЙ. Вотще, паніматко, сиріч — дарма праці!

Десница Господня мечем козацким покарая гонителя-мучителя: по всіх усюдах ходять загони козацькі і творять суд правдивий і кару, їй не пройти йому, не пропіхати.

(Чути, як задзвонено в церкві. Всі побожно хрестяться).

ЄРИХОНСЬКИЙ. Совершилося.

МАТИ (врадувано). От тепер, Килинко, будемо й паски готувати до посвячення!

ЄРИХОНСЬКИЙ (до дітей). А ви, братія моя й сестри, приїдіте ко мні, станьте колом, да воспоїм піснь Воскресінню Христову, сиріч зробимо маленьку репетицію.

(Діти стають до бурсака півколом. Він дає тон і підіймає руки).

ВСІ. »Христос воскресе із мертвих, смертію смерть поправ і сущим во гробіх живот дарував«.

ЗАВІСА.

Горні Черношіце. 1. II. 1935.

